https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

Rashidov Asilbek Furqat o‘g‘li
Qozon federal universitetining Jizzax shahridagi filialida “Iqtisodiyot” yo‘nalishi 1-bosqich talabasi; Moskva sanoat-moliya universitetida “Yurisprudentsiya” yo‘nalishi 1-bosqich talabasi; MDH davlatlari xalqaro tanlovining “Yosh tadqiqotchi” medali sohibi; jahon iqtisodiyoti, xalqaro huquq va diplomatiya sohalarida tadqiqotchi.

rashidovasilbek496@gmail.com

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA IQTISODIY XAVFSIZLIK: “RAQAMLI IQTISODIY XAVFSIZLIK INDEKSI” (RIXI) METODOLOGIYASI VA O‘ZBEKISTON UCHUN AMALIY TAKLIFLAR

ANNOTATSIYA

Raqamli iqtisodiyot iqtisodiy o‘sishning muhim drayveriga aylanar ekan, iqtisodiy xavfsizlik ham yangi mazmunda namoyon bo‘lmoqda: moliyaviy barqarorlik, ma’lumotlar suvereniteti, kiberxavfsizlik, raqamli infratuzilma uzluksizligi va platformaviy qaramlik risklari bir-biri bilan bog‘langan kompleks tizimni hosil qiladi. Mazkur maqolada raqamli iqtisodiyot sharoitida iqtisodiy xavfsizlikni baholash uchun mualliflik yondashuvi — “Raqamli Iqtisodiy Xavfsizlik Indeksi (RIXI)” taklif etiladi. Indeks besh blokdan iborat: (1) raqamli infratuzilma va uzluksizlik; (2) ma’lumotlar boshqaruvi va huquqiy himoya; (3) moliyaviy-kiber barqarorlik; (4) inson kapitali va kadrlar xavfsizligi; (5) innovatsion boshqaruv va institutlar. Metodologiya ko‘p mezonli baholash (MCDA), normalizatsiya va vaznlash tamoyillariga tayangan holda ishlab chiqildi; natijalar uchta ssenariy (bazaviy, islohot, shok) orqali illustrativ hisob-kitoblar bilan yoritildi. Muhokama qismida O‘zbekiston-2030 ustuvorliklari bilan uyg‘un holda amaliy siyosat paketi: operatsion uzluksizlik standartlari, ma’lumotlar boshqaruvi, raqamli to‘lovlar xavfsizligi, kadrlar tayyorlash va risk-komplayens mexanizmlari bo‘yicha aniq takliflar berildi.

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

KALIT SO‘ZLAR

Raqamli iqtisodiyot; iqtisodiy xavfsizlik; kiberxavf; ma’lumotlar suvereniteti; operatsion uzluksizlik; risk-boshqaruv; indeks.

АННОТАЦИЯ

Цифровая экономика становится ключевым драйвером роста, однако одновременно меняется содержание экономической безопасности: финансовая устойчивость, суверенитет данных, киберриски, непрерывность цифровой инфраструктуры и зависимость от платформ формируют взаимосвязанную систему угроз. В статье предлагается авторский подход к оценке экономической безопасности в условиях цифровизации — «Индекс цифровой экономической безопасности (RIXI)». Индекс включает пять блоков: (1) цифровая инфраструктура и непрерывность; (2) управление данными и правовая защита; (3) финансово-кибернетическая устойчивость; (4) человеческий капитал и кадровая безопасность; (5) инновационное управление и институты. Методология основана на многокритериальной оценке (MCDA), нормализации и принципах взвешивания показателей. Результаты представлены на основе иллюстративных расчетов в трех сценариях (базовый, реформы, шок) и дополнены таблицами и диаграммами. В обсуждении предложен практический пакет мер для Узбекистана в логике приоритетов «Узбекистан–2030»: стандарты операционной устойчивости, управление данными, безопасность цифровых платежей, подготовка кадров и развитие механизмов риск-комплаенса.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА

Цифровая экономика; экономическая безопасность; киберриски; суверенитет данных; операционная устойчивость; риск-менеджмент; индекс.

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

ABSTRACT

As the digital economy becomes a major engine of growth, economic security acquires a new structure: financial stability, data sovereignty, cyber risk, operational continuity of digital infrastructure, and platform dependence form an interconnected risk system. This paper proposes an original assessment approach—the Digital Economic Security Index (RIXI)—to measure economic security under digital transformation. RIXI is composed of five pillars: (1) digital infrastructure and continuity; (2) data governance and legal protection; (3) financial–cyber resilience; (4) human capital and workforce security; (5) innovation governance and institutional capacity. The methodology relies on multi-criteria decision analysis (MCDA), indicator normalization, and a transparent weighting procedure. Results are demonstrated through illustrative computations under three scenarios (baseline, reform, shock) and enriched with tables and diagrams. The discussion translates the framework into a practical policy package for Uzbekistan aligned with national development priorities: operational resilience standards, strengthened data governance, safer digital payments, targeted skills development, and risk-compliance mechanisms. The proposed index is designed to be implementable with official statistics and supervisory data, enabling evidence-based prioritization of reforms and monitoring of progress over time.

KEYWORDS

Digital economy; economic security; cyber risk; data sovereignty; operational resilience; risk management; index.

KIRISH

Raqamli transformatsiya iqtisodiyotning barcha bo‘g‘inlariga ta’sir qilib, xizmatlar tezligi, tranzaksiya qulayligi va boshqaruvning ma’lumotga tayanganligini kuchaytirmoqda. Biroq raqamli tizimlar kengaygan sari iqtisodiy

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

xavfsizlikka ta’sir qiluvchi risklar ham murakkablashadi: xizmat uzilishi, ma’lumotlar yo‘qotilishi, platformalarga qaramlik, kiberhodisalar va raqamli ko‘nikmalar tafovuti iqtisodiy jarayonlarda zanjirli zarar keltirishi mumkin. Shu sababli iqtisodiy xavfsizlikni faqat makroko‘rsatkichlar yoki “kiberxavfsizlik” bilan cheklash amaliy boshqaruvda yetarli natija bermaydi.

Ushbu maqolaning maqsadi — raqamli iqtisodiyot sharoitida iqtisodiy xavfsizlikni tizimli baholash uchun **RIXI** indeksini taklif etish va natijalarni boshqaruv qarorlariga “tarjima” qiladigan instrumentlar (risk profili, risk-matritsa, ustuvor choralar)ni asoslashdir.

Ushbu tadqiqotning ilmiy muammosi raqamli transformatsiya sharoitida iqtisodiy xavfsizlikni baholash uchun yagona, integrallashgan va amaliy indeksning mavjud emasligidir.

Tadqiqot vazifalari:

1. raqamli iqtisodiy xavfsizlikning asosiy bloklarini ajratish;
2. RIXI ko‘rsatkichlarini normalizatsiya va vaznlash asosida hisoblash mexanizmini berish;
3. ssenariyli natijalar orqali risklarning ustuvor yo‘nalishlarini aniqlash;
4. amaliy tavsiyalar paketini shakllantirish.

METODLAR

RIXI konsepsiyasi

RIXI 5 blokdan iborat bo‘lib, har blok 0–100 ball oralig‘ida baholanadi:

- **B1. Infratuzilma va uzluksizlik** (kritik xizmatlar ishlashi, tiklanish tezligi, zaxira kanallar)

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

- **B2. Ma’lumotlar boshqaruvi** (klassifikatsiya, kirish nazorati, audit, transchegaraviy risk)
- **B3. Moliyaviy-kiber barqarorlik** (to‘lov xavfsizligi, fraud nazorati, incident response pishganligi)
- **B4. Inson kapitali** (kiber savodxonlik, kadrlar ta’minoti, insider risk profilaktikasi)
- **B5. Institutlar va risk-komplayens** (standartlar, koordinatsiya, xabar berish tartibi, monitoring sikli)

Hisoblash qoidasi

Indikatorlar 0–100 ga keltiriladi (normalizatsiya). Har blok ichida indikatorlar ballari vaznlar bilan yig‘iladi, so‘ng bloklar vaznli yig‘indisi olinadi.

Umumiy formula:

- Blok balli: Bk=∑(w⋅ S)B_k = \sum (w \cdot S)Bk =∑(w⋅ S)
- Umumiy indeks: RIXI=∑(Wk⋅ Bk)RIXI = \sum (W_k \cdot B_k)RIXI=∑(Wk ⋅ Bk)

Illustrativ hisobda blok vaznlari shunday olindi:
W1=0.22; W2=0.18; W3=0.22; W4=0.18; W5=0.20.

Ssenariy dizayni

- **S0 (bazaviy):** joriy holatga yaqin boshqaruv va infratuzilma.
- **S1 (islohot):** standartlar, kadrlar va governance kuchaytirilgan.
- **S2 (shok):** yirik uzilish/kiberhodisa fonida risklar oshgan.

NATIJALAR

RIXI bloklari va amaliy ma’nosi

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

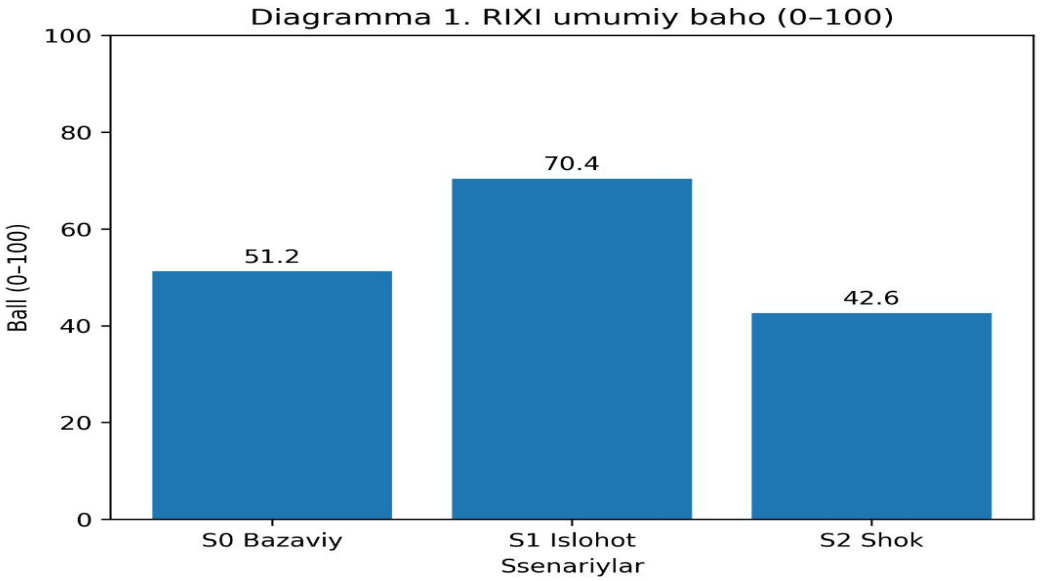
Jadval 1. Bloklar va boshqaruv mazmuni

Blok	Nima o‘lchanadi	Qaror uchun nimani beradi
B1	Uzluksizlik va tiklanish	“Qachon to‘xtaydi?” va “Qancha zarar?” riskini kamaytiradi
B2	Ma’lumotlar tartibi va nazorat	Ma’lumot yo‘qotilishi/sizishi va huquqiy riskni pasaytiradi
B3	To‘lovlar va kiberbarqarorlik	Tranzaksiya ishonchi va moliyaviy uzilish riskini boshqaradi
B4	Kadrlar va savodxonlik	Xatolar, ichki risklar va kompetensiya bo‘shlig‘ini yopadi
B5	Institutlar/komplayens	Risklarni tizimli boshqarish va monitoringni barqaror qiladi

Ssenariy bo‘yicha natijalar

Jadval 2. RIXI (0–100) — illustrativ hisob

Ssenariy	B1	B2	B3	B4	B5	RIXI
S0 Bazaviy	56	49	52	47	50	51.2
S1 Islohot	72	68	74	66	70	70.4
S2 Shok	41	45	38	44	46	42.6

DiagrammalarDiagramma 1. RIXI umumiy baho (0–100)

Izoh: RIXI qiymatlari uch ssenariy bo‘yicha hisoblangan bo‘lib, islohot ssenariysida indeksning sezilarli oshishi kuzatiladi.

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

Diagramma 2. Risk-matritsa

TA'SIR			
EHTIMOL	PAST	O'RTA	YUQORI
YUQORI	B4	B2, B5	B3
O'RTA	-	B1	B1, B3
PAST	-	-	B2

Natijaviy talqin: Islohot ssenariysida eng katta o'sish B1 va B3 hisobiga yuz beradi. Shok ssenariysida esa B3 keskin pasayadi — demak, to'lovlar va moliyaviy raqamli xizmatlar barqarorligi iqtisodiy xavfsizlikning "kritik tuguni" hisoblanadi.

MUHOKAMA VA XULOSA

Raqamli iqtisodiyotda iqtisodiy xavfsizlikni oshirish uchun "kuchli bo'limni yana kuchaytirish"dan ko'ra, **zaif blok**ni tezda normal diapazonga olib chiqish strategiyasi samaraliroq. RIXI modeli boshqaruvga aynan shuni ko'rsatadi: qaysi yo'nalishlar zanjirli zarar xavfini kuchaytirayotganini bloklar kesimida ochib beradi.

Amaliy takliflar:

1. **B1 bo'yicha:** kritik xizmatlar ro'yxati + tiklanish KPI (RTO/RPO) + zaxira kanallar.
2. **B2 bo'yicha:** ma'lumotlar klassifikatsiyasi + audit + kirish huquqlarini qat'iylash.
3. **B3 bo'yicha:** fraud monitoring + incident response mashqlari + xavf ballash (risk scoring).
4. **B4 bo'yicha:** kiber-minimum dasturi + qayta tayyorlash + insider risk profilaktikasi.
5. **B5 bo'yicha:** yagona "playbook" (kim nima qiladi) + reporting + yillik monitoring.

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

Yakuniy xulosa: RIXI indeksi va risk-matritsa raqamli transformatsiyani xavfsizlik bilan muvozanatlashtiradigan amaliy instrument bo‘lib, siyosat va korporativ boshqaruvda risklarni ustuvorlashtirish hamda resurslarni aniq yo‘naltirishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. National Institute of Standards and Technology. (2024). *Cybersecurity Framework (CSF) 2.0*. Gaithersburg, MD: NIST.
2. Department for Science, Innovation and Technology. (2025). *Cyber Security Breaches Survey 2025*. London: UK Government.
3. Banque de France. (2024). *Financial Stability Report*. Paris: Banque de France (English edition).
4. UK Cabinet Office. (2022). *National Cyber Strategy 2022*. London: UK Government.
5. Cybersecurity and Infrastructure Security Agency. (2022). *Cyber Incident Reporting for Critical Infrastructure Act (CIRCIA)*. Washington, DC: CISA.
6. National Cyber Security Centre. (2024). *NCSC Annual Review 2024*. London: NCSC.
7. ANSSI. (2024). *Cyber Threat Overview 2024*. Paris: ANSSI (English version).
8. Bank of England. (2021). *Operational resilience: Impact tolerances for important business services*. London: Bank of England.
9. The White House. (2023). *National Cybersecurity Strategy*. Washington, DC: The White House.
10. Financial Conduct Authority. (2021). *Building operational resilience (PS21/3)*. London: FCA.
11. НИУ ВШЭ. (2024). *Индикаторы цифровой экономики: статистический сборник*. Москва: НИУ ВШЭ.

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

12. Prudential Regulation Authority. (2021). *Operational resilience policy framework*. London: PRA.
13. U.S. Government Accountability Office. (2024). *Critical Infrastructure Protection: Enhancing cybersecurity oversight*. Washington, DC: GAO.
14. Information Commissioner's Office. (2023). *Guide to data security*. London: ICO.
15. Росстат. (2024). *Информационное общество в Российской Федерации*. Москва: Росстат.
16. UK Finance. (2024). *Fraud The Facts 2024*. London: UK Finance.
17. Office of the Comptroller of the Currency. (2024). *Cybersecurity risk management*. Washington, DC: OCC.